

Lavrusenko M. I. Ukrainian literary process of 1920 – 30 in the evaluation of Dokia Humenna (based on the memoirs “The Gift of Evdoteyi”)

The article investigates the peculiarities of D. Humenna’s estimation of the Ukrainian literary process of 1920 – 30 (based on the memoirs “The Gift of Evdoteyi”) and the condition of writer’s personality forming.

Key words: literary organizations and artists of “Executed epoch of Renaissance”.

УДК 821.161.2-3.09

Д. В. Лукьяненко

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ ОБРАЗ “СКОВОРОДИНІВСЬКОЇ ЛЮДИНИ” У РОМАНІ Г. ПАГУТЯК “СЛУГА З ДОБРОМИЛЯ”

Довготривала традиція інтерпретацій Сквородинівських мотивів і образів триває і в літературі постмодернізму. З-поміж деструктивних тенденцій, артгейму [1], елементів масовості вирізняється роман Галини Пагутяк – “Слуга з Добромиля” (2006 р.), за який авторка 2010 року була удостоєна Національної премії імені Тараса Шевченка. Так, Т. Трофименко відзначає аналізований роман як “виняткове явище в сучасній українській літературі”, оскільки “продовжує лінію якісної історичної і “химерної” прози” [2]. У цілому, як слушно зауважує Т. Тебешевська-Качак, творчості Г. Пагутяк, що починається у 80-ті роки ХХ століття, властиві “неординарний художній світ, індивідуальний стиль, жанрові імпровізації та спроби експериментування, синтезування традицій і новаторства” [3, с. 51].

Характерним для творчого доробку Г. Пагутяк є зацікавлення феноменом Г. Сквороди, оскільки “він жив у часи перемін, як і ми, але його внутрішні моральні принципи залишалися незмінними: пізнай себе, слухайся свого серця і будеш щасливий” [4].

Метою статті є з’ясування новаторських (експериментальних) елементів образу “сковородинівської людини” у романі “Слуга з Добромиля”.

Твір побудовано на історично-містичних подіях, які охоплюють вісім століть – від ХІІ до ХХ, а їх учасниками є демонологічні істоти – опирі, ворожбити тощо. Наділений магічними силами і головний герой – Слуга з Добромиля – дхампир, син мертвого опира і відьми, який упродовж восьмисот років віддано служить своєму господареві – Купцю з Добромиля. Разом з тим, окрім містики, роман насичений глибокими філософськими роздумами про самопізнання і визначення людиною

свого місця у житті, що набувають афористичного звучання, наприклад: “Коли царство Боже всередині нас, то воно і скрізь” [5, с. 274].

Високий ступінь узагальнення висловлювань Г. Пагутяк через створені літературні образи, на нашу думку, пояснюється тим, що роман у цілому виписано у контексті Сковородинівських ідей, а саме: теорії самопізнання, “сродної праці”, “нерівної рівності” [6]. Справді, Слуга з Добромиля має здібності змінювати свою тілесну оболонку, хоча і примусово, проте своєї духовної сутності він при цьому не змінює: “– Я не лицар, – відповів хлопець з очима, наповненими самотністю, – і се не моя одіж, не мій кінь” [5, с. 170]. Подібні висловлювання знаходимо й у Г. Сковороди, про що пише Вал. Шевчук: “Зовнішня наша подоба, власне тіло, є лише оболонкою людини” [7, с. 387]. Так дослідник стверджує услід за Г. Сковородою, зокрема за його роздумами у трактаті “Наркісс. Разглагол о том: узнай себе”: “Итак, не внѣшняя наша плоть, но наша мысль – то главный наш человек. В ней-то мы состоим. А она есть нами” [8, с. 160].

Схожими зі Сковородинівськими видаються слова героя Г. Пагутяк, Слуги з Добромиля: “...сказано ще Ісусом: Бог всередині тебе і довкола тебе. Усе сотворене Богом – се Його храм і святиня” [5, с. 196]. Читаємо у Г. Сковороди у зазначеному вище трактаті: “Не бог ли все содержит? Не сам ли глава и все во всем? Не он ли истинною в пустошѣ истинным и главным основанием в ничтожном прахѣ нашем?..Он един дивное во всем и новое во всем дѣлает сам собою, и истина его во всем вовѣки пребывает; протчая же вся крайняя наружность не иное что, токмо тѣнь его, и пята его, и подножие его, и обветшающая риза” [8, с. 164].

Уважне прочитання наведених роздумів Г. Сковороди, на нашу думку, пояснює той факт, що у романі Г. Пагутяк усі опирі хрещені. Тобто вони сприймають власне обряд хрещення як зовнішній (символічний) вияв процесу наближення до пізнання Бога усередині себе. Як для першого українського філософа, так і для сучасної авторки і її героїв Бог присутній усередині кожної людини. Віра у Бога означає віру в свої сили.

Ще одне підтвердження зробленому припущенню знаходимо й у трактаті Г. Сковороди “Разговор, называемый Алфавит, или буквар мира”: “Есть в тебѣ царь твой, отец и наставник. Воньми себѣ, сыщи его и послушай его. Он один знает, что тебѣ сродное, сіесть полезное. Сам он и поведет к сему, зажжет охоту, закуражит к труду, увѣнчает концем и благословеніем главу твою. Пожалуй, друг мой, не начинай ничево без сего царя в жизни твоей!” [8, с. 418 – 419]. Г. Пагутяк інтерпретує “сковородинівську” позицію таким чином: “...Ісус просив не будувати храмів йому ні з дерева, ні з каменю, позаяк Бог є всюди, а віруючі – то його храм” [5, с. 232].

З цього приводу слушною видається думка А. Артюх, яка стверджує, що вісімсот років свого життя Слуга з Добромиля доходив

розуміння того, що “Царство Боже існує в душі людини й лише віра в нього і прагнення віднайти те Царство в собі дає можливість пізнати щастя і духовно поєднатися з Богом” [6, с. 12]. Дхампір зрозумів, що бути слугою – не приниження, а честь, адже вірним може залишитися лише той слуга, який сам обрав собі господаря. У такий спосіб виявляється його прихильність до принципу “нерівної рівності”. Це підтверджують роздуми Слуги: “...у долі слуг є щось спільне, бо ними не стають, а народжуються” [5, с. 242].

Г. Сковорода пояснює важливість принципу “нерівної рівності” так: “Бог багатому подобен фонтану, наповняющому различные сосуды по их вмѣстности. Над фонтаном надпись сия: “Неравное всѣм равенство”.

Льются из разных трубок разные токи в разные сосуды, вокруг фонтана стоящие. Менший сосуд меньше имѣет, но в том равен есть большему, что равно есть полный. И что глупѣе, как равное равенство, которое глупцы в мір ввестъ всеу покушаются? Куда глупое все то, что противно блаженной натурѣ?” [8, с. 436].

Отже, “нерівна рівність” і “сродність праці” – невіддільні одна від одної складові, якими мають послуговуватися люди задля досягнення гармонії. За Г. Пагутяк, на жаль, ці принципи діють лише у житті мудріших за людей демонічних істот. Так, Слуга з Добромиля, який упродовж восьмисот років віддано служить своєму господареві, каже: “Був би я незмірно радий, якби кожен лишався на місці, призначеному його стану. Се – найважливіша річ, особливо, коли йдеться про нинішні тривожні часи. Найменший переступ відгукнеться через віки” [5, с. 272].

Слугу з Добромиля авторка наділила умінням мислити глобально, чим він схожий із своїм “прототипом”. Окрім консонансу життєвих поглядів, знаходимо схожість Слуги і Г. Сковороди навіть у найменших деталях, врахованих авторкою роману. Так, будучи маленьким, Слуга навчився грати на сопілці.

Якщо вміння Г. Сковороди майстерно грати на сопілці залишається фактом із його біографії, то для героя твору Г. Пагутяк, на нашу думку, це ще один засіб самовираження, що надає створеному образу універсального змісту, важливого за будь-якої суспільної епохи. Адже саме цей музичний інструмент, виготовлений із калинового дерева – символ перехідності, оскільки саме калинові ягоди здавна використовували у народних обрядах, “пов’язаних із переходом людини в інший стан – народженням, одруженням та смертю” [9, с. 9]. Калина – це і символ гармонії, кохання.

Актуалізуються в аналізованому творі такі елементи символу калинової сопілки, як: 1) перехідність, що пояснює доволі тонку межу між двома світами, відтвореними у романі – світом містичних істот і світом людей; 2) гармонія світової організації, якої шукає головний герой.

Думається, що Слуга усвідомлював значення гармонії ще з дитинства. Його дві душі – від відьми і від опира – “перебували у злагоді”, тому “відчував у собі тільки одну” [5, с. 123]. Прагнув він, щоб відчуття і розуміння гармонії також стало життєвою необхідністю і для інших. Досягти цього можна лише тоді, коли починає діяти згаданий вище Сковородинівський принцип “сродності праці”. Так, лікареві Олексію Івановичу, якому упродовж штучної (створеної ним же засобами магії) дощової ночі розповідає літопис свого життя, Слуга з Добромиля каже: “Я хочу, щоб ви знайшли своє місце в історії, часі, щоби не блукали сиротою по світі, бо це недобре для вас і для усіх” [5, с. 165].

Разом із доволі позитивістськими поглядами на життя Слуга не позбавлений думок про смерть, вважаючи її меншим лихом, “...аніж те незмірно довге життя, яке маємо ми з Купцем із Перемишля. Життя, обтяжене безліччю помилок, що повтворюються” [5, с. 239]. Продовженням думки Слуги про смерть є його “візія” пекла: “Се – неможливість виправдати себе у світі беззаконня й гріха” [5, с. 239]. Із жахами смерті Слуга зіштовхнувся ще у дитинстві, коли на вогнищі було спалено його матір – відьму. Далі він бачить чотири смерті копачів ходу на Замкову гору за часів галицького князя Льва Даниловича 1294 року. Це – жаль, страх, туга, заздрість.

Рецепцію смерті знаходимо й у Г. Сковороди, зокрема у Пісні 30-й “Саду божественных пѣсней”:

“Хочеш ли жить в сласти? Не завидь нигдѣ.
Будь сыт з малой части, не убойся вездѣ.
Плюнь на гробныя прахи и на дѣтскія страхи;
Покой – смерть, не вред” [8, с. 89].

Згадані чотири смерті також можна віднайти у “Саді” Г. Сковороди. Проте таке дослідження вимагає більш детального розгляду, окремої розвідки, присвяченої символіці роману “Слуга з Добромиля”.

Галина Пагутяк, створивши містичний образ “сковородинівської людини” – мудрого дхампіра, адаптувала його до сучасних психологічних особливостей осмислення дійсності, насиченої високими інформаційними технологіями – на противагу духовності. Ідеться про сприйняття романного сюжету як казкового і виокремлення високодуховних концептів традиційної української культури з елементами християнської релігії.

Література

- 1. Голобородько Я.** Артеграунд. Український літературний істеблїшмент / Ярослав Голобородько. – К. : Факт, 2006. – 160 с.
- 2. Трофименко Т.** “Слуга з Добромиля” – історична і “химерна” проза / Тетяна Трофименко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://artvertep.dp.ua/news/4999.html>.
- 3. Тебешевська-Качак Т.**

Художні особливості прози Галини Пагутяк (жанрово-стильовий аспект) / Тетяна Тебешевська-Качак // Слово і час. – 2006. – № 9. – С. 51 – 58. **4. Пагутяк Г.** Григорій Сковода у снігах / Галина Пагутяк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : <http://pahutjak.boom.ru/skovog.html>. **5. Пагутяк Г.** Слуга з Добромиля : [роман] / Галина Пагутяк. – К. : ПП “Дуліби”, 2010. – 336 с. **6. Артюх А. В.** Проза Галини Пагутяк : герметичність як домінанта індивідуального стилю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.01.01 “Українська література” / А. В. Артюх. – Київ, 2009. – 20, [1] с. **7. Шевчук В. О.** Пізнаний і непізнаний Сфінкс : Григорій Сковорода сучасними очима : [роздуми] / Валерій Шевчук. – К. : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008. – 528 с. **8. Сковорода Г.** Повне зібрання творів : у 2 т. / Григорій Сковорода. – К., 1973. – Т. 1. – 1973. – 532 с. **9. Іванова Ю. І.** Символіка калини в українській традиції / Ю. І. Іванова // Наукові записки. – 1997. – Том 2. Культура (Національний університет “Києво-Могилянська академія”). – К. : Інф.-вид. центр “Стилос”, 1997. – С. 5 – 10.

Лукьяненко Д. В. Експериментальний образ “сковородинівської людини” у романі Г. Пагутяк “Слуга з Добромиля”

На матеріалі роману Галини Пагутяк “Слуга з Добромиля” досліджено постмодерні варіації створення художнього образу “сковородинівської людини”. Проведено текстологічні паралелі між аналізованим твором Г. Пагутяк і трактатами Г. Сковороди. Доведено “експериментальність” типу “сковородинівської людини”, реалізованого в образі містичної істоти – дхампіра.

Ключові слова: химерна проза, самопізнання, сродність праці, “нерівна рівність”, символ.

Лукьяненко Д. В. Экспериментальный образ “сковородинского человека” в романе Г. Пагутяк “Слуга из Добромиля”

На материале романа Галины Пагутяк “Слуга из Добромиля” исследованы постмодерные вариации создания художественного образа “сковородинского человека”. Проведены текстологические параллели между анализируемым произведением Г. Пагутяк и трактатами Г. Сковороды. Доказана “экспериментальность” типа “сковородинского человека”, реализованного в образе мистического существа – дхампира.

Ключевые слова: причудливая проза, самопознание, сродность труда, “неравное равенство”, символ.

Lukyanenko D. V. Experimental image “Skovoroda’s personality” in the novel “Servant from Dobromyl” by Galyna Pagutyak

The postmodern variations of word picture “Skovoroda’s personality” creation on the basis of novel “Servant from Dobromyl” by Galyna Pagutyak are considered in this article. The textological parallels between analyzed novel by G. Pagutyak and treatises by G. Skovoroda are shown. The experimentation of “Skovoroda’s personality” type, which is realized in the figure of mystical creature – dhampir is proved here as well.

Key words: chimeric prose, self-knowledge, job satisfaction, “uneven evenness”, symbol.

УДК 821.161.2-3.09’6

А.В. Понасенко

**МІЖ “СВОЇМ” І “ЧУЖИМ”:
ЕСТЕТИЧНІ ОРІЄНТИРИ МИТЦІВ НЬЮ-ЙОРКСЬКОЇ ГРУПИ**

Зміни у сприйнятті творчості митців діаспори та еміграції в літературознавстві останніх десятиліть мають характер різкого повороту від замовчування та трактування як маргінального літературного явища в бік популяризації, посиленого інтересу, глибокого наукового осмислення та усвідомлення цілісності художнього процесу зарубіжжя та материкової України. Дослідниця В. Просалова звернула увагу на те, що поверненню “в літературу письменників-емігрантів сприяли академічна “Історія української літератури початку ХХ ст.” (К., 1993 – 1995), “Хрестоматія з нової української літератури” (Львів, 1993), хрестоматія у чотирьох книгах “Українське слово” (К., 1994 – 1995; друге видання – 2001; третє – 2003) та інші публікації останніх років” [1, с. 83]. Прислужилися цій важливій справі і праці самої В. Просалової: монографія “Текст у світі текстів Празької літературної школи” та докторська дисертація “Празька літературна школа: текст, контекст, інтертекст”. Підґрунтям для подальших досліджень стали відомі роботи О. Астаф’єва [2-3] та М. Ільницького [4]. Упорядкування художніх текстів в антології – поширений спосіб популяризації мистецьких явищ. Відома збірка поезій, укладена О. Астаф’євим, та менш znana широким загалом антологія поезій Нью-Йоркської групи “Півстоліття напівтиші”, упорядкована М. Ревакович. Рукопис першої версії цієї антології, за словами М. Ревакович, “став інспірацією для Романа Бабовала, щоб створити віртуальний варіант і представити творчість Нью-Йоркської групи в Інтернеті” [5, с. 14].

Актуальність дослідження творчості поетів Нью-Йоркської групи визначається насамперед тим, що участь західних митців та